

IRODALMI SZEMLE.

a) Hazai irodalom.

A nemzeti államalkotás kora. 1815—1848. Írta *Ballagi Géza*. Budapest, 1897. a Szilágyi Sándor szerkesztette Magyar Nemzet Történetének IX-ik kötete. Kiadja az Athenaeum. 724 lap, ára fűzve 6 frt. díszes félbőr-kötésben 8 frt.

Hazánk történetének egyik legtanulságosabb és legfényesebb korszaka az a közel félszáz esztendő, mely 1815 és 1848 közé esik. Ballagi Géza, e korszak kitűnő historikusa, a nemzeti államalkotás korának nevezi ezt az időszakot, és méltán. Magyarország ekkor lett valójában állammá, midőn a demokráciával szorosán összeforrott nemzeti eszmék csaknem félszázados küzdelem után lebontják a régi rendi alkotmány válaszfalait s a föld népe is bejut a népképviselői alkotmány sánczai közé s ez úton egygyé lesz a nemességgel, osztozik vele jogokban és terhekben egyaránt. Dicső, fenséges harcz volt ez, melyet a szó és toll fegyvereivel vívtak ki hazánk újkori hősei: Széchenyi, Kossuth, Deák s az ő elvtársaik.

Ballagi öt könyvben öt részre osztja e kor történetét. Az első könyv a rendi alkotmány kitatarozását rajzolja az 1825—27. évi országgyűlés kísérletezéseiben. A második, mely a nemzeti állam eszméje címét viseli, Széchenyi politikai, irodalmi és társadalmi hatalmas actióját ecseteli. A harmadik könyv az 1832—36 iki országgyűlés működését ismerteti. A negyedik könyv az 1839—40-ik évi országgyűlésen megindult szabadelvű irány hódítását s az ennek alapján létesült új intézményeket és a megindult nemzetiségi mozgalmakat írja le. Az ötödik könyvben az új állam alapjául szolgáló reformokat ismerteti, a mint azok az 1843—44. évi országgyűlésen minden irányban nagy erővel megindultak s részben diadalra jutottak.

A modern Magyarország megalkotásának fényes korszaka ez, melynek hősei óriási küzdelmek után az elvénült, elszegényedett régi Magyarországból egy nagyra törő, lelkes ifjú Magyarországot alkottak.

Egyfelől egy alvó népet kellett fölébreszteni, nehéz álomból; egy bizalmát vesztett, csüggeteg s a magasabb nemzeti czélok iránt közönyös népet kellett hivatásának, erejének és igaz mivoltának öntudatára emelni. Másfelől elkeseredett harczot kellett folytatni az idegen érdekeket istápoló osztrák absolutizmussal és a rendi jogokhoz görcsösen ragaszkodó nemesség rövidlátóságával és osztály érdekével. Tudatlanság, elfogultság, szegénység, továbbá hatalmi és osztályérdekek s ármányos fondorlatok mint megannyi sziklavarak állják útját a nemzet napszámosai önzetlen munkásságának, kik megható lelkesedéssel, csüggedést nem ismerő kitartással rombolták le a haladás kulturális, anyagi, politikai és közjogi akadályait s kelték életre e haza fiaiban a szunnyadó nemzeti őserőket. A rombolás és építés eme kettős munkájával szülik mintegy újra nemzetünket s vezetik be hazánkat a nyugaturópai kulturállamok sorába.

Ennek a fényes kornak és nemzetujjászülő munkának tanulmányos történetét Ballagi alapos tudással ismeri, teljes történeti tárgyilagossággal ismerteti, higgadt elmével, részrehajtatlanul ítéli meg s írói virtuositással tárja elénk. Hatalmas alkotása mély benyomást, rendkívüli hatást tesz az olvasóra, a miben a kiváló történetíró mellett bizonyára része van magának a tárgynak is, mely ellenállhatatlan erővel vonz s ragad magával. Nemcsak politikai történetet ír, nem is csupán művelődésünk, irodalmunk, alkotmányunk avagy gazdasági és anyagi életünk történetét vázolja; hanem felöleli a forrongó kor összes küzdelmeit, a vajudó és kialakuló nemzetélet minden oldalú megnyilatkozásának összes mozzanatait, s ezekből szövi össze hatalmas összefoglaló elmével és írói virtuositással akkori közéletünk egész történetét.

Messzi túllépné a Szemle szűk keretét, ha a nagy munka tartalmának részletes ismertetését akarnánk adni; elég legyen csak általában megjegyeznünk azt, hogy a fentebb említett öt könyv keretében megtalálja az olvasó a «nemzeti államalkotás» összes tényezőit, küzdő munkásait, irányzó eszmeit, fényes sikereit. Először a politikai élet viszontagságos történetét, a maga összes szereplőivel, irányeszméivel, meddő s majd sikeres küzdelmeivel. Azután azt az emberfeletti kultur-munkát, melyet Széchenyi és kortársai az ósdi, elsatnyult és elszegényedett magyarságnak művelt, erős és vagyonos nemzetté növelése érdekében a szó, a toll és a tett fegyvereivel kifejtének s lassanként diadalra juttatnak. Majd azt a nagyszabású liberális elv- és eszmeharczot, azt az óriási szellemi lendületet, mely «oly sok küzdés után, örvény s habok között» a negyvenes években elementaris erővel ragadja magával a megújult fiatal Magyarországot. Azt a hatalmas társadalmi forrongást, az egyéni és közéletnek azt a csudás átalakulását, mely a nemzet újjáteremtő apostolát, a «legnagyobb magyar»-t először nem érti meg, azután lel-

kesen követi, utóbb túlzó rajongásában kevesli s végre elhagyja, hogy a még gyökeresebb politikai reformátor csábos zászlaja köré sorakozzék. Azt a világra szóló anyagi, gazdasági, ipari és kereskedelmi átalakulást, mely ezt a félkultur nemzetet, ezt az elmaradott «kelet népe»-t egy emberöltő alatt az ipar, kereskedelem és gazdaság európai eszközeinek és áldásainak birtokába juttatta. Azt a nagyjelentőségű államszerkezeti átformálódást, mely a középkori rendi alkotmányú Magyarországot a század közepére teljes jogegyenlőség alapján nyugvó demokratikus államszervezetté alakította át. És megtalálja az olvasó a nemzeti államalkotás fővezéreinek: Széchenyinek, Kossuthnak s Deáknak, valamint a velők küzdő többi munkahősnek kitűnő jellemzését, pártatlan méltatását.

Olyan könyv ez, melyet minden magyar embernek nemcsak egyszer kellene elolvasnia, hanem gyakran olvasnia, forgatnia; hogy részletesen ismerje azt a fényes, azt az alapvető korszakot, mely a jelenkori magyar nemzet és állam alapjait lerakta; hogy ne csak ismerje, de szeresse és kövesse is azokat a termékeny eszméket, melyek az újkori Magyarországot megteremtették; hogy tanuljon hazát szeretni és érte kitartóan dolgozni azoknak a dicső hazafiaknak példájából, kikkel a megújult Magyarországot a negyvenes években megáldotta a gondviselés.

Ballagi könyve nemcsak nagy történeti tudással s helyes kritikával, hanem igazi nemzeti érzéssel, tiszta hazafias lelkülettel van megírva. A nemzetnek a nemzettel érző hű fia ismerteti, magyarázza az eseményeket, azzal az okos hazafisággal, mely nem bizeleg fel felé, de nem túloz lefelé sem. A leglényegesebb politikai, a legérzékenyebb vallási kérdéseket is teljes elfogulatlansággal, minden részre hajlás nélkül ítéli meg. De azért nem színtelen, nem szürke történetíró, kinek kezében az egyének elmosódnak vagy az események és viszonyok gépies alakjaivá törpülnek. Ballagi kezéből színdúsan, egyéni sajátágaik plasticus kidomborodásával kerülnek ki az alakok s jellemzetes képviselői az általok vallott eszméknek és törekvéseknek. Ez a jellemzetesség és plasticitas teszi a könyvét oly vonzóvá és hatásossá az olvasóra nézve.

A könyv kiállítása olyan diszes, olyan szép, mint a «Magyar Nemzet Történeté»-nek többi köteteié, melyek fényes kiállításával az Athenaeum újabb jelét adta kiadói áldozatkészségének és ízlésének. Mintegy 40 művészi kivitelű műmelléklet s vagy 200 szövegkép disziti a tartalmában és alakjában egyaránt kiváló művet, melynek egyetlen magasabb közművelődési intézet s egyetlen művelt magyar ember könyvtárából sem volna szabad hiányoznia.

Sz—s.